

ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Β΄

Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Χρέος στον τόπο μου

*«Tout y était meilleur
et plus beau qu'ailleurs»*

Ναπολέον για τον τόπο που γεννήθηκε

ΚΟΝΙΤΣΑ

2001

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 49309A

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 21-07-2003

ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 949.53 ΛΥΜ

κωδ. εγ: 1962

ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Β΄

Κ Ο Ν Ι Τ Σ Α
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Χρέος στον τόπο μου

*«Tout y était meilleur
et plus beau qu'ailleurs»*

Ναπολέον για τόν τόπο που γεννήθηκε

ΚΟΝΙΤΣΑ

2001

Γιάννης Λυμπερόπουλος
Αγίου Δημητρίου 44
154 52 - Π. Ψυχικό

Βιβλιοπωλείο διάθεσης:
«Ελεγείο», τηλ. 0655/22698
441 00 Κόνιτσα

ΜΕΡΟΣ 3^ο

Λιμιτάνεοι Μολοσσοί

1. Μαστοροχώρια και Βλαχοχώρια

Οί πρόγονοι τῶν πιὸ πολλῶν ὄρεινῶν χωριῶν καὶ εἰδικὰ τῶν μαστοροχωριῶν τῆς Κόνιτσας (ἐπαρχίας κατ' ἐξοχὴν «μαστόρων»), ἦταν ἀναμφισβήτητα κάποιες στρουγγες ποιμένων.

Καὶ αὐτὸ εἶναι προφανές, ὅταν σκεφτεῖ κανένας ὅτι σ' αὐτὰ τὰ κακοτράχαλα βουνά, πού οἱ συνθῆκες ἐπιβίωσης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι «κάθετα» σκληρές καὶ ἀνυπέρβλητες γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού δὲν διέθετε κανένα μέσο μηχανικὸ καὶ καμιά τεχνολογία νὰ τὶς ἀντιμετωπίσει, ἂν οἱ ἐπιταχτικὲς ἀνάγκες τῆς δουλειᾶς του δὲν τοῦ ἐπέβαλαν νὰ βρῖσκεται ἐκεῖ, ἂν ὁ χώρος καὶ γενικὰ τὸ περιβάλλον αὐτὸ δὲν εἶχε ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἐπιβίωσή του. Σχεδὸν κατ' ἀποκλειστικότητα, αὐτοὶ οἱ ὄροι ζωῆς μᾶλλον ἦταν σύμφυτοι μὲ τὶς κοινωνίες πού ζοῦσαν ἀπὸ τὴ νομαδικὴ κτηνοτροφία καὶ μάλιστα τῆς «κάθετης μετακίνησης» (ἀνεβοκατέβασμα στὰ βουνά) χειμῶνα καλοκαίρι –γιατὶ ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη τῆς ὀριζόντιας μετακίνησης τῶν μεγάλων νομάδων πού ἰσοδυναμεῖ μὲ μετανάστευση. Οἱ λειμῶνες τῆς ἀλπικῆς ζώνης εἶναι βασικὴ ἀνάγκη καὶ χρόνια ἐπιδίωξη τῆς πρώτης κατηγορίας.

Μὲ δεδομένα ὅλα τὰ παραπάνω δὲν θά 'ταν ἀντιεπισημονικὸ νὰ συμπεράνουμε ὅτι: Οἱ πολυάριθμοι ἑλληνόφωνοι λαοὶ πού κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης καὶ δεύτερης χιλιετηρίδας π.Χ. μετακινήθηκαν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία πρὸς τὴ Νότια Ἑλλάδα χρησιμοποίησαν κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους τὰ περάσματα τῆς Κόνιτσας καὶ τοῦ Ζαγοριοῦ γιὰ νὰ φτάσουν στὴν Ἠπειρο. Καὶ ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς προχώρησαν στὸ Νότο, κι ἄλλοι ξέμειναν μὲ τὰ ποιμνιά τους ἐκεῖ, βρίσκοντας ὅτι τὰ βουνά καὶ οἱ κάμποι τῆς περιοχῆς εἶχαν ὅλες τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιβίωσή τους.

Κατὰ τὸν Hammond:¹ «Οἱ πιὸ καλὲς θερινὲς βοσκὲς στὴν Βόρειο Ἑλλάδα βρίσκονται στὴ Δυτικὴ Πίνδο, ἔχουν πλούσια νερά, τὰ ὑψηλότερα τμήματα τῆς ὄροσειρᾶς μοιάζουν μὲ κυλιόμενο κῆπο, πλατιά λιβάδια πού εἶναι διάσπαρτα μὲ δάση ἀπὸ δρύς, καστανιές, βελανιδιές καὶ λεπτοκαρυές. Οἱ περιφέρειες εἶναι ὁμαλὲς καὶ τὸ βάδισμα εὐκόλο...».

Καί σέ κάποια ἄλλη μεριά τοῦ βιβλίου του ὁ ἴδιος τονίζει πῶς κατά μῆκος τῶν περασμάτων τοῦ Σαρανταπόρου καί τοῦ Ἄωου (πού εἶναι ἐξάλλου καί ὁ συντομότερος δρόμος γιά νά περάσει κανεῖς ἀπό τή Μακεδονία στήν Ἑπειρο τίς περισσότερες φορές μάλιστα χρησιμοποιούμενος ὅλες τίς ἐποχές τοῦ χρόνου), ἂν γίνουν ἀνασκαφές θά βρεθοῦν πάρα πολλά κατάλοιπα ποιμενικῶν οἰκισμῶν, αὐτῶν τῶν μετακινηθέντων φύλων ἀπό βορρᾶ πρὸς νότο, (ὅπως εἶναι οἱ Μολοσσικοὶ οἰκισμοὶ-ἐγκαταστάσεις ἔξω ἀπὸ τή Βίτσα Ζαγορίου (ὑψ. 1030 μ.), Λιατοβουνίου-Κόνιτσας κλπ).

Τὸ τελευταῖο καί πιὸ πολυάριθμο φύλο, πού κατέβηκε ἀπὸ τή Μακεδονία καί ἐγκαταστάθηκε σ' αὐτὲς τίς περιοχές διώχνοντας ἢ ἀφομοιώνοντας τοὺς μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ντόπιους κατοίκους τῆς περιοχῆς, ἦταν ὡς γνωστὸ οἱ Μολοσσοί (μὲ ὅλα τὰ παρακλάδια τους-φύλα μὲ διάφορα ὀνόματα Ὅρεστοί, Παρωραῖοι, Γενοαῖοι, Ἀρκτάνες, Κέλαιθοι, Πείαλες κλπ.). Καί κατὰ συνέπεια ὁ γνωστὸς ἱστορικὰ λαὸς πού «πρωτοεγκαταστάθηκε» στήν περιοχή τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας, ἀνῆκε στὸ Ἑλληνόγλωσσο Μολοσσικὸ φύλο. Ἴσως ὁ ὅρος «πρωτοεγκαταστάθηκε» στήν περιοχή νά μὴν εἶναι ἀκριβής γιὰτὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ ποιμενικοὶ αὐτοὶ λαοὶ δὲν ἀποκτοῦσαν τὴν ιδιότητα τοῦ ἐδραίου λαοῦ, λόγῳ τοῦ ὅτι ὡς ἡμινομαδικὸς μετακινούνταν χειμῶνα - καλοκαίρι ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ στίς θερινὲς βοσκές, ἀφ' ἑτέρου, ἂν θεωρήσουμε σίγουρο ὅτι στήν περιοχή τῆς Πουρνιαῆς (πρώην Σταρίτσιανης) ὑπῆρχε ὁ προελλαδικὸς οἰκισμὸς τῆς Τράμπυας,² τὸ πρῶτο συνθετικὸ τοῦ παραπάνω ὅρου ἀναιρεῖται. Παρ' ὅλ' αὐτὰ θεωρῶ ὅτι καί οἱ προέλληνες τῆς ἐπαρχίας ἀφομοιώθηκαν ἀπὸ τοὺς πολυάνθρωπους Μολοσσοὺς καί οἱ Μολοσσοί (ὡς ποιμενικὸς λαὸς) ὅσο κι ἂν μετακινούνταν χειμῶνα-καλοκαίρι στὰ χειμαδιὰ, σταθερὰ ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μέχρι ἀκόμα καί τὰ χρόνια μας θεωροῦσαν πατρίδα τους τοὺς τόπους τῆς θερινῆς διαμονῆς τους³.

Στὸ ἀρχαιότερο ἐπὶ λίθου ἑλληνικὸ κείμενο ἐξ Ἑπείρου (πιθανὸ ἔτος 370 π.Χ.) πού δημοσίευσε ὁ Δ. Εὐαγγελίδης (Ψήφισμα τοῦ Βασιλέως Νεοπτολέμου ἐκ Δωδώνης, Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1956 σ. 1-13) «δίδεται πολιτεία στήν Φιλίστα τοῦ Ἀντιμάχου ἐξ Ἀρρωνίου καί τοὺς ἐγγόνους της», ἐπὶ ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Νεοπτολέμου τοῦ Ἀλκέτα, ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ Κοινοῦ τῶν Μολοσσῶν, μὲ συμμετοχὴ μεταξὺ ἄλλων καί τῶν δαμιουργῶν (ἀντιπροσώπων)... Ἀμυνάνδρου Πειάλων, Σάβωνος Γενοιαίων, Δένων Ἐθνεστῶν, Ἀγελάου Τριφυλῶν, Θεΐνου Ὀμφαλῶν, Κάρτομος Ὀνοπέρων κλπ.»⁴.

Κατὰ τὸν ἀρχαιολόγο Σ. Δάκαρη ἡ ἀναφερόμενη σειρὰ τῶν περιοχῶν πού ἀντιπροσωπεύουν οἱ δαμιουργοί, μᾶλλον ἀκολουθεῖ τὴ γεωγραφικὴ

τους θέσει. Έτσι, γνωρίζοντας από άλλες πηγές ότι τὸ Ὀμφάλειο εἶναι πόλη τῆς Χαονίας, βορειοδυτικὰ τῆς Κόνιτσας⁵, καὶ ἡ Τριφυλία εἶναι περιοχή γύρω ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Κόνιτσας⁶, μποροῦμε νὰ συνεχίσουμε τοποθετώντας πρὸς Ἀνατολὴ καὶ Μεσημβρία τῆς Κόνιτσας τοὺς ἀναφερόμενους στὸ ψήφισμα ἄλλους Μολοσσικοὺς λαοὺς Ἐθνεστοὺς, Γενοαίους καὶ Πειάλους... λαοὺς δηλαδή πού βρισκόνταν ἢ ἀνατολικότερα στὴν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας ἢ κάπου ἐκεῖ κοντά, σὰν γείτονες τῶν Τριφύλων κλπ.

Πολὺ ἀργότερα, στὰ βυζαντινὰ χρόνια, ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (538-573 μ.Χ.) στὰ «Ἐθνικά» του, ἀναφέρει τοὺς μὲν Πείαλες ὡς κατοίκους τῆς Θεσσαλίας «ὑπὸ τὸ Κερκέτιον ὄρος» (Κόζιακα) καὶ ὁ Δ. Εὐαγγελίδης προσθέτει⁷ «ὅτι οἱ Πείαλες ἦσαν τὸ βασιλικὸ γένος τῶν Μολοσσῶν», τοὺς δὲ Γενοαίους «ὡς ἔθνος Μολοσσῶν ἀπὸ Γεννόου ἄρχοντος αὐτῶν» ἀναφερόμενο στὸ Ριανὸ ὡς Θεσσαλικό. Γιὰ τὸ φύλο τῶν Ἐθνεστῶν δὲν ὑπάρχουν πληροφορίες κλπ.

Σὲ ἓνα ἄλλο ψήφισμα, τοῦ Κοινοῦ τῶν Μολοσσῶν (330 π.Χ. περίπου), πού δημοσίευσε ἐπίσης ὁ Δ. Εὐαγγελίδης⁸, μεταξὺ τῶν συναρχόντων (ἀντίστοιχοι τῶν δημιουργῶν) ἀναφέρονται καὶ ἐκπρόσωποι τῶν Ὀρεστῶν, πού θεωρεῖται ὅτι εἶναι λαὸς ἠπειρωτικὸς ἐπεκτεινόμενος καὶ στὴ Δυτικὴ Μακεδονία⁹ τὰ ἴδια μὲ τοὺς Τυμφαίους, Εὐρυμενεῖς, Ὀμφαλες κλπ. πού ἀναφέρονται ὡς νὰ εἶναι κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας ἢ Μακεδονίας. Αὐτὴ ἡ παρουσία σὲ διαφορετικοὺς γεωγραφικοὺς τόπους πολλῶν Μολοσσικῶν φύλων, κατὰ διάφορες χρονικὲς περιόδους, ὑποκρύπτει ἀναμφισβήτητα μετακινήσεις τῶν φύλων αὐτῶν, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀποτέλεσμα μόνιμης ἢ ἡμιμόνιμης ἐγκατάστασης. Καὶ μοῦ φέρνει στὸ νοῦ τίς μέχρι τὸν τελευταῖο πόλεμο τακτικὲς κάθε χρόνο μετακινήσεις, ἀνοιξη καὶ φθινόπωρο, τῶν πολυάριθμων τσελιγκάτων (φαλκαρίων), μὲ τίς χιλιάδες πρόβατα ἀπὸ τὴν ὄρεινὴ Κόνιτσα, Ἀρμάτοβο, Μπριάζα (ἢ Μπράζια)¹⁰, Φούρκα, Σαμαρίνα, Κάντσικο, Πλικάτι, Ντέντσικο κλπ.) στὸν κάμπο τῆς Θεσσαλίας ἢ Δυτικῆς Μακεδονίας. Κι ἀκόμα τίς πρὶν ἀπὸ χρόνια πού ἔγινε κράτος ἡ Ἀλβανία, μετακινήσεις κοπαδιῶν, κυρίως ἀπὸ τὰ βοσκοτόπια τοῦ Γράμμου, πρὸς τοὺς κάμπους πού εἶναι κοντὰ στὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Ἰονίου (ἀπ' αὐτὲς ἓνα μέρος ἔμεινε μέχρι τίς ἀρχὲς τοῦ πολέμου 1940, περιορισθὲν στοὺς κάμπους ἀνάμεσα Πρέβεζα-Σαγιάδα).

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ μετακίνηση αὐτὴ ὡς φαινόμενο κοινωνικὸ κράτησε ἀναλλοίωτο χρόνια καὶ διακόπτονταν, προσωρινὰ ἢ μόνιμα, ὅταν μεσολαβοῦσαν γεγονότα πού ἢ ἐμπόδιζαν τὴν κατασκήνωση τῶν ποιμνίων σὲ συγκεκριμένο τόπο, ἢ διάλυαν τὸ ποιμνιο καὶ ἐπομένως καὶ τὸν ἴστό τῆς κοινωνικῆς ὁμάδας πού ἀπασχολοῦνταν μὲ αὐτό. Φαινόμενο προσωρινῆς ἀλλαγῆς τόπου χειμερινῆς κατασκήνωσης ἐμφανίστηκε τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπε-